

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา
 - 1.4 หลักการนิเทศการศึกษา
 - 1.5 ประเภทของการนิเทศการศึกษา
2. การนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.3 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.5 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.6 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.7 คุณสมบัติและทักษะของผู้นิเทศภายในโรงเรียน
3. การนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
 - 3.1 การกำหนดแนวดำเนินการตามนโยบายการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศตามลักษณะงาน และสภาพภายในโรงเรียน
 - 3.3 การวางแผนเตรียมการก่อนปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.4 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.5 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน
4. สภาพการบริหารการศึกษาของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร
 - 4.1 การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
 - 4.2 การบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

- 4.3 นโยบายด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
- 4.4 การเตรียมการก่อนการนิเทศภายในโรงเรียน
- 4.5 การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
- 4.6 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน
- 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การนิเทศการศึกษา

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายลักษณะแตกต่างกันไปตามวิวัฒนาการด้านการศึกษา จุดมุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษาในสมัยนั้นๆ ซึ่งจะนำเสนอพอเป็นสังเขปดังนี้

กิติมา ปรีดีดิลก (2541, หน้า 262) ซึ่งกล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการชี้แนะ แนะนำ และให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายที่วางไว้

ชาวี มณีศรี (2542, หน้า 19) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการพัฒนา การเรียนการสอน ให้ดีขึ้นและเป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 86) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับการนิเทศเกิดการพัฒนามีผลให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วีณา พานิช (2546, หน้า 15) ให้ความหมายการนิเทศว่า การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ ครูผู้สอน ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ เพื่อกระตุ้น ชี้แนะ ทำทนาย สนับสนุน และส่งเสริมให้มีการปรับปรุง พัฒนา การจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยอยู่เสมอ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่คุณภาพการศึกษาที่กำหนดไว้

รัตติกาล วัจนะชาติ (2550, หน้า 19) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานเกี่ยวกับการศึกษาในการพัฒนาครู เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุผล

ตามจุดหมายที่วางไว้และช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอนอย่างมีระบบที่ดี โดยมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของการศึกษา

กู๊ด (Good, 1973, หน้า 374 อ้างถึงใน องอาจ ภาเรือง, 2550, หน้า 10) ให้ความหมายว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายาม ทุกชนิดของฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศแนะนำครู หรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอนหรือการให้การศึกษาก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางด้านวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยเหลือและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษาช่วยเหลือ และปรับปรุงเนื้อหาและการสอน ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินผลการเรียน

แฮร์รี่ (Harri, 1985, หน้า 10 อ้างถึงใน องอาจ ภาเรือง, 2550, หน้า 10) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การที่บุคลากร ในโรงเรียนได้กระทำกับบุคคลหรือสิ่งอื่นใดเพื่อคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายทางการสอนของโรงเรียน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ โดยผู้นิเทศพยายามใช้เทคนิควิธีและกระบวนการต่างๆ ที่จะกระตุ้น ชี้แนะ เร่งเร้า ให้ผู้รับการนิเทศได้ปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงาน การจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุดด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ ดังนั้นการนิเทศการศึกษาก็หมายถึง ความร่วมมือทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน โดยการช่วยเหลือแนะนำการวางแผน การปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุง พัฒนา การเรียนการสอนให้ดีขึ้นอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

2. ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

ในการนิเทศการศึกษาต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการนิเทศการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2540, หน้า 250) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาควรมีจุดหมายเพื่อปรับปรุง ส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เป็นการร่วมมือกันของครูเพื่อค้นหาศักยภาพของครูให้พบแล้วช่วยส่งเสริม กระตุ้นให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์และหาแนวทางการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาได้กำหนดความมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2540, หน้า 1)

(1) เพื่อช่วยให้ครูดำเนินการสอนตามหลักสูตร และได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2545

(2) เพื่อช่วยให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ เพื่อให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของนักเรียน

(3) เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น

(4) เพื่อรักษา ส่งเสริม ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับ

(5) เพื่อให้ความช่วยเหลือและประสานงานในทางวิชาการแก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมเจ้าสังกัดหรือกระทรวง ตลอดจนงานองค์การระหว่างประเทศ

ชาลี มณีศรี (2542, หน้า 22) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของการนิเทศการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาครูด้านวิชาชีพ คือฝึกให้มีประสบการณ์ตรง และประสบการณ์อ้อม นอกจากนั้นยังช่วยสร้างครูให้มีลักษณะความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับคนอื่นอันจะส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น กล่าวคือ มุ่งพัฒนาคนและพัฒนางาน

อัญชลี โพธิ์ทอง (2544, หน้า 67-69) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศศึกษามีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาครูทั้งด้านวิชาชีพ คือ ฝึกให้มีประสบการณ์ตรง เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การทดลองหลักสูตร วิธีสอน และประสบการณ์อ้อม เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ครูมีโอกาสพบปะทางวิชาการ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้ช่วยสร้างครูให้มีลักษณะความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับคนอื่นอันจะส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพ การเรียนการสอนดียิ่งขึ้น กล่าวโดยย่อก็คือ มุ่งพัฒนาคนและพัฒนางาน

วิเชษฐ์ ชนะแก้ว (2545, หน้า 10) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา คือ การประสานความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือ และพัฒนากลุ่มคน โดยเฉพาะการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนด

อรพงษ์ อาษาเอื้อ (2546, หน้า 13) กล่าวโดยสรุปว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศการสอนคือ การทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับครู เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาสื่อการเรียนการสอน พัฒนาการวัดผลและประเมินผลโดยมุ่งให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

รัตติกาล วัจนะฮาด (2550, หน้า 19-20) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

- (1) เพื่อพัฒนาคนให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้บริหาร ครูและบุคลากร
- (2) เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้น เพื่อการพัฒนา การนิเทศการศึกษา
- (3) เพื่อเป็นการสร้างสรรค์วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อประสานสัมพันธ์ สร้างความร่วมมือ ความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
- (4) เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนกับสังคม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ
- (5) เพื่อเป็นการช่วยเหลือร่วมมือกันและกัน ไม่บังคับหรือจับผิดเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

จากแนวความคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริม ช่วยเหลือ ให้ครูและบุคลากรรู้จักการทำงานด้วยตนเอง รู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง และสามารถหาวิธีการปรับปรุงพัฒนาตนเอง และกระบวนการ เรียนการสอนให้นักเรียนมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

3. ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536, หน้า 3) กล่าวว่า ความจำเป็นในการจัดนิเทศการศึกษานั้นเป็นกระบวนการนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอน และเป็นการช่วยเหลือครูให้ครูจักช่วยเหลือ ตนเองเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ (2540, หน้า 337) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

- (1) สภาพปัญหาสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสังคมให้เกิดขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- (2) ความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ
- (3) การแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือนิเทศจากผู้อำนวยการโดยตรง
- (4) การนิเทศของประเทศไทยไม่อาจจะรักษามาตรฐานไว้ได้ จึงต้องมีการควบคุม ดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 13) ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้

(1) สังคมมีการเปลี่ยนแปลงทุกๆ ด้านตลอดเวลา
(2) การพัฒนาคุณภาพครูประจำการมีความซ้ำซ้อนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการนิเทศ

(3) การพัฒนาสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา

(4) การประสานงานให้เกิดการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา

อัญชลี โพธิ์ทอง (2544, หน้า 69-70) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาทุกระดับเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อประสบปัญหาจะสามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง ดังนั้น การบริหารการศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการนิเทศการศึกษาเข้ามาช่วยในบางครั้งก็ไม่ได้ที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นเข้ามาช่วยเหลือแนะนำ การนิเทศการศึกษาจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาคือการศึกษาได้

สุเทพ เมฆ (2546, หน้า 38) กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาว่ามีมากมายแต่ที่สำคัญ ได้แก่

- (1) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป
- (2) เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา
- (3) เพื่อศึกษาพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
- (4) เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานคุณภาพการศึกษา
- (5) ความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ เพิ่มขึ้น

จากความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาที่กล่าวมาโดยสรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกสถานศึกษา เพราะการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และบุคลากรภายในสถานศึกษาขาดประสบการณ์และไม่มีโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ความสามารถทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งการนิเทศภายในยังเป็นยุทธศาสตร์ของผู้บริหารในการแก้ไข ปรับปรุง และเพิ่มพูนประสิทธิภาพของบุคลากรในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. หลักการนิเทศการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยเหลือและพัฒนาความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษาจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการปฏิบัติโดยอาศัยหลักการของนักการศึกษาที่ได้เสนอไว้

สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ (2540, หน้า 343) กล่าวถึง หลักการนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย 5 หลักการ ดังนี้

(1) ความรู้ในบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศการศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นสำหรับผู้นิเทศ

(2) การใช้วิธีการแบบประชาธิปไตยโดยทำงานร่วมกับผู้อื่น

(3) การทำงานอย่างเป็นกระบวนการ คือ มีขั้นตอนในการทำงาน เช่น การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการแล้วมีการวางแผนการปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลเป็นต้น

(4) การพัฒนาครูและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการแก้ปัญหา และปรับปรุงงานที่ตนรับผิดชอบ ให้มีความคิดริเริ่ม และเชื่อมั่นตนเอง ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีสมรรถนะสูงสุดในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้

(5) ความพยายามใช้งานวิจัยเป็นปัจจัยในการทำงานนิเทศการศึกษา

ชาลี มณีศรี (2542, หน้า 461) กล่าวถึง พื้นฐานความสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

(1) การนิเทศการศึกษาเป็นการกระตุ้นเตือนพื้นฐานของการประสานงาน แนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครูโดยทั่วไป

(2) การนิเทศการศึกษาตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย

(3) การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์

(4) การนิเทศศึกษามุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ

(5) การนิเทศการศึกษากับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน

(6) การนิเทศการศึกษา คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์

(7) การนิเทศศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สนธยา ผลหมู่ (2544, หน้า 18) กล่าวว่า การดำเนินงานนิเทศการศึกษาต้องมีหลัก ดังนี้

(1) ต้องเป็นการทำงานอย่างมีระบบและกระบวนการ

(2) ต้องทำงานตั้งอยู่บนรากฐานประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผน และร่วมกันแก้ปัญหา

(3) ต้องมีเป้าหมายที่

(4) ต้องมีเทคนิควิธีการที่หลากหลายแต่ละวิธีการต้องสามารถนำไปสู่เป้าหมาย

ได้

วิเศษฐ์ ชนะแก้ว (2545, หน้า 11) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยเหลือและพัฒนาความสามารถของบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม มีความเป็นประชาธิปไตย ถูกหลักวิชาการ และเป็นวิทยาศาสตร์ที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นขั้นตอน และต่อเนื่อง โดยอยู่บนพื้นฐานของการให้ความเคารพนับถือ และมีมนุษยสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพในการเรียนของนักเรียนในปัจจุบัน

อัญชลี เอื้อสุขนุกูล (2545, หน้า 27) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษาควรจะต้องตามหลักวิชาการ ควรเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นประชาธิปไตย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ และส่งเสริมให้ครูเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

รัตติกาล วังคะฮาด (2550, หน้า 19-20) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษา คือ ความเป็นประชาธิปไตย การทำงานอย่างมีส่วนร่วม ความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ทางการบริหารจัดการ มีความถูกต้องตามหลักวิชาการทั้งสิ้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา อีกทั้งช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า และความงอกงามทางวิชาชีพชั้นสูง ทั้งนี้การใช้หลักการนิเทศการศึกษาไปสู่การปฏิบัติตามลักษณะนิสัยของแต่ละคน นโยบายการบริหารและการบังคับบัญชาทำให้การใช้หลักการสำคัญทางการนิเทศการศึกษามุ่งบรรลุตามที่ครูผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ต้องการ

จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษา พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นพื้นฐานของการแนะนำ เป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ให้เกิดความรู้แก่ครู ซึ่งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ และเป็นการจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5. ประเภทของการนิเทศการศึกษา

เกรียงศักดิ์ เรืองแสง (2549, หน้า 14) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยในการทำงานของครูและโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของครูเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การนิเทศการศึกษามี 2 วิธี ดังนี้

(1) การนิเทศภายนอก เป็นการนิเทศจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในสถานศึกษา การนิเทศจากบุคคลภายนอกเป็นการให้คำแนะนำ ซึ่งเน้นในเรื่องเกี่ยวกับความรู้เทคนิควิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน เป็นการให้ความรู้หรือแนะนำวิชาการใหม่ๆ อาจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน หรือเฉพาะสาขา แต่จุดมุ่งหมาย ก็คือ ช่วยพัฒนาการศึกษาหรือการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(2) การนิเทศภายใน เป็นการส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพโดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน

1. ความหมายการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการนิเทศเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการให้ได้มาซึ่งคุณภาพของการเรียนการสอนซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 7) ให้ความหมายว่าการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ชารี มณีศรี (2542, หน้า 200-201) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการที่จะแก้ไขปรับปรุง พัฒนาการการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

นิเวศน์ ทิดยาว (2542, หน้า 8) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหาร กับครูในโรงเรียนในอันที่จะแก้ไข พัฒนา การทำงานของครู ให้มีประสิทธิภาพและส่งผล ต่อคุณภาพของผู้เรียน

ไพบุลย์ หว่างเค็ง (2542, หน้า 20) ให้ความหมายการนิเทศภายใน หมายถึง กิจกรรมที่บุคลากรทางการศึกษาร่วมกันจัดขึ้น เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อันจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 131) ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่ผู้อยู่ในโรงเรียนร่วมกันจัดทำเพื่อให้ประสิทธิภาพการสอนของครูเพิ่มขึ้น และครูผู้สอนมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงาน มีความพึงพอใจที่จะกระทำที่ของตนให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2543, หน้า 176) ได้กล่าวเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร และบุคลากรในโรงเรียนในการพัฒนาการเรียน การสอนให้มีคุณภาพ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น

สนธยา ผลหมู่ (2544, หน้า 21) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของบุคลากรภายในโรงเรียนในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนสูงสุดรวมทั้งให้ครูเกิดความก้าวหน้าในอาชีพ

อัญชลี เอื้อสุขนุกูล (2545, หน้า 34) กล่าวว่า การนิเทศภายใน คือ กระบวนการส่งเสริม แนะนำ ชี้นำ ปรึกษาหารือ ประสาน มอบหมายความรับผิดชอบ และปรับปรุงพัฒนาครูให้เปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

วรรณ แกมนิล (2545, หน้า 10) ให้ความหมายการนิเทศภายในหมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

รัตติกาล วงศ์ฮาด (2550, หน้า 25-26) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็น หมายถึง การทำงานร่วมกันของผู้บริหารกับบุคลากรใน โรงเรียน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนแนะนำช่วยเหลือด้านการสอนของครูภายในโรงเรียนให้สูงขึ้น ให้สามารถดำเนินการเรียนการสอนได้ด้วยดี และทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพอันจะนำมาซึ่งสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

จากความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน พอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน โดยผู้บริหารและบุคลากรทุกคนในโรงเรียนร่วมมือกันโดยใช้เทคนิควิธีการและกิจกรรมการนิเทศแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล มีการประสานสัมพันธ์และเสริมสร้างขวัญกำลังใจโดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ คุณภาพของคน คุณภาพของงาน คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนและคุณภาพของนักเรียน

2. ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

ในการดำเนินงานใดๆ ก็ตามจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่แน่นอนไว้เพื่อให้ ผู้ปฏิบัติได้ทราบแน่ชัดว่าจะต้องกระทำสิ่งใด เพื่อให้เกิดผลอย่างไร การนิเทศ การศึกษาก็เช่นเดียวกัน โดยมีผู้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 5) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

- (1) ให้สามารถทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

- (2) สนองวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่วางไว้
 - (3) สามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ มีความมุ่งหมายที่แน่นอน ตรวจสอบและประเมินผลได้
 - (4) ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ สามารถร่วมมือร่วมใจในการทำงานมีบรรยากาศที่เป็นกันเองและมีความเข้าใจอันดีต่อกัน
 - (5) เป็นการพัฒนาวิชาชีพ ทำให้ครูเกิดความรู้สึกว่าพบวิธีดีกว่าเดิมในการทำงานแต่ละบุคคลโดยเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถได้อย่างเต็มที่
 - (6) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลโดยเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถได้อย่างเต็มที่
 - (7) ใช้กลวิธีง่าย ๆ ในการนิเทศโดยเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่และทำให้ดีขึ้นเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในการทำงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- กรมวิชาการ (2545, หน้า 13) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

- (1) เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องตามมาตรฐานหลักสูตร และให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- (2) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้
- (3) เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน สังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน
- (4) เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการปฏิบัติงาน ตลอดจนความก้าวหน้าในวิชาชีพ
- (5) เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ ชื่นชมในผลงาน
- (6) เพื่อให้เกิดการประสานงาน และความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ได้แก่ ชุมชน สังคมและวัฒนธรรม วิชาชีพต่างๆ

ซัด บุญญา (2546, หน้า 46) ได้กล่าวไว้ว่า ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อสนับสนุนส่งเสริม กระตุ้นให้ครูและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการศึกษาทุกฝ่ายเป็นรายบุคคลหรือหลายคนได้ร่วมมือร่วมใจกันปฏิรูปวิธีการจัดการเรียนการสอน วิธีการบริหารจัดการศึกษาที่มุ่งสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานของโรงเรียน และของบุคลากรของโรงเรียนให้สูงขึ้นและรักษาไว้ได้อย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

สัญญา เสนาพิทักษ์ (2546, หน้า 15) ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียน มุ่งปรับปรุงการปฏิบัติงานของครู โดยเน้นการทำงานเป็นทีม ร่วมมือกันในการแก้ปัญหา อย่างเป็นระบบ สร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน อันจะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการ จัด การศึกษา

รัตติกาล วงกะชาต (2550, หน้า 31) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียนว่า เป็นการปฏิบัติงานซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาของนักเรียน และช่วยให้ ครูผู้สอนสามารถปรับปรุงตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

อุดมพร โกศลสุวรรณ (2550, หน้า 1-2) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมี จุดมุ่งหมายคือเพื่อช่วยพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียน การพัฒนา หลักสูตร สร้างขวัญ กำลังใจ และพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีให้แก่ครู อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายของการ นิเทศภายในโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้นิเทศ และ ผู้รับการนิเทศ ที่จะร่วมปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนา คุณภาพนักเรียนอย่างแท้จริง

จากแนวคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน โรงเรียนเป็นการประสานความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติงานได้อย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพรวมทั้งให้มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นที่ไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนด

3. ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

ชารี มณีศรี (2542, หน้า 201-202) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการนิเทศ ภายในโรงเรียน ดังนี้

(1) ปัญหาหลักมี 2 ประเด็น คือ การนิเทศไม่ทั่วถึง และการนิเทศไม่มีคุณภาพ ประการแรก อาศัยการนิเทศจากภายนอกเมื่อย้ายโรงเรียนเพิ่ม ครูเพิ่ม การนิเทศภายนอกทำไม่ ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศภายใน

(2) ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูดีมิใช่ผู้สอนดี มีความรู้ ประพฤติดีเท่านั้น หากแต่ยังต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากรโรงเรียน ไม่หวังพึ่ง ไม่รอคอย พัฒนา นิเทศกันเอง

(3) การช่วยเหลือกันและกัน โดยประสานการนิเทศภายนอกและภายใน นิเทศ ให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ร่วม

(4) ปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีสภาพข้อจำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดกว่าคนภายนอก จะทำให้การพัฒนาการนิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

(5) การยอมรับ บุคคลที่จะเป็นผู้นำหรือหัวหน้าคนจะต้องให้ผู้อื่นยอมรับ แม้ในการแต่งตั้งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหมวด ควรคำนึงค่าคุณลักษณะด้านวิชาการ นำด้านวิชาการ ด้านคุณธรรมความประพฤติเป็นแบบอย่าง เป็นครูของครู การยอมรับนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการนิเทศภายใน

(6) ปัญหาตัวเร่งที่สำคัญ เช่น ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ สภาพการสอนที่เปลี่ยนไปสู่อุปกรณ์การสอน การประเมินและผลสัมฤทธิ์การเรียนของนักเรียน เป็นต้น

พิสิฐ ทวีกาญจน์ (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นและสำคัญมากต่อครู ทั้งนี้เพราะการนิเทศเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงโดยการนำเอาความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมาสู่โรงเรียน แต่การนิเทศจากบุคคลภายนอกโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของโรงเรียนได้ เพราะศึกษานิเทศก์มีน้อย ขาดงบประมาณ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการนิเทศและไม่สามารถนิเทศได้ทั่วถึง และประการสำคัญ คือ สามารถแก้ปัญหาและทำการนิเทศกันเองได้ ผลการนิเทศย่อมมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 262-263) กล่าวถึง ความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษามี ดังนี้

(1) ศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัด ไม่สามารถนิเทศได้อย่างทั่วถึง และเจาะลึกถึงการเรียนการสอนในห้องเรียน มีการขยายตัวในด้านจำนวนสถานศึกษา และขนาดของสถานศึกษา

(2) การศึกษาด้านอาชีวศึกษา มีความหลากหลายในวิชาชีพความชำนาญ ความรู้เฉพาะกาลทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ การจัดศึกษานิเทศก์ให้ครบตามสาขา และเพียงพอเป็นสิ่งที่ทำได้จำกัด

(3) การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการใช้ทรัพยากรในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งบุคลากรมีจำนวนมาก และมีความชำนาญในสาขา เป็นการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการศึกษาด้วย

(4) การนิเทศภายในสถานศึกษาก็จะได้อาศัยความใกล้ชิดความคุ้นเคยกันและกัน และการทำงานร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในการทำงาน

(5) การประสานในสถานศึกษาจะสะดวก เพราะความคุ้นเคยกันมีประชาสัมพันธ์งานได้ทั่วถึง

กรองทอง จิระเชษฐกุล (2550, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

- (1) เพื่อปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้ได้มาตรฐานใกล้เคียงกัน
- (2) ปริมาณศึกษานิเทศก์ไม่เพียงพอกับความต้องการของครูและสถานศึกษา
- (3) บุคลากรภายในสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถ มีความคุ้นเคยและใกล้ชิดปัญหามากที่สุด
- (4) บรรยากาศในการนิเทศมีความเป็นกันเอง และสามารถปฏิบัติงานนิเทศได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นต่อครู ทั้งนี้เพราะ การนิเทศการศึกษา เป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการจัดการเรียนการสอน โดยการนำเอาความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมาสู่โรงเรียน แต่การนิเทศการศึกษาจากภายนอกโรงเรียนไม่สามารถสนองตอบความต้องการของโรงเรียนได้ เพราะจำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อย ไม่ครบทุกสาขาวิชาชีพ ขาดงบประมาณเครื่องมือและอุปกรณ์ ที่จะทำการนิเทศภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง และที่สำคัญบุคลากรในโรงเรียนย่อมรู้ปัญหา สามารถแก้ปัญหาและสามารถที่จะทำการนิเทศกันเองได้

4. หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 52) กำหนดหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้

- (1) การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องตามขั้นตอน หรือกระบวนการนิเทศ
- (2) บุคลากรที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียน คือ ผู้บริหารโรงเรียน และจะต้องดำเนินการ โดยเปิดโอกาสให้คณะครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- (3) การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของครู โรงเรียน และระดับพัฒนาการของครู
- (4) เป้าหมายสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน คือ การส่งเสริมสนับสนุน หรือช่วยเหลือครูให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านให้เต็มตามวัยและเต็มศักยภาพ

เชษฐพงษ์ สิ้นทรัพย์ (2542, หน้า 22) กล่าวว่า หลักการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนมีเป้าหมายหลักอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน การนิเทศภายในโรงเรียนจึงต้องผ่านครูและบุคลากรอื่นทางการศึกษา เพื่อจะไปสู่นักเรียน หลักการนิเทศจึงมุ่งไปที่ครู เพื่อให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนการสอน

รัตติกาล วังคะฮาด (2550, หน้า 36) กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนและมีการปฏิบัติงานที่ชัดเจนต่อเนื่อง และเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานด้วยความมั่นใจ และภูมิใจในผลงานที่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า หลักการนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งเป็นหลักการนิเทศการศึกษาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ คือ มีการทำงานเป็นระบบขั้นตอน ตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนโดยอาศัยข้อมูลที่ถูกต้องสามารถวิเคราะห์ห้วงวิจัยปัจจัยต่าง ๆ โดยอย่างแม่นยำ มีการทำงานโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนใช้หลักการประชาธิปไตย มีบรรยากาศแห่งการร่วมมือ ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และผู้ที่เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาระบบ การนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการนิเทศ คือ การส่งเสริม การสนับสนุน และช่วยเหลือครูให้ประสบความสำเร็จในการะงาน มีความก้าวหน้าด้านวิชาชีพและการทำงานมีประสิทธิภาพ

5. กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 138) ได้ให้ความหมายของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนว่า หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอน การดำเนินการนิเทศการศึกษา โดยผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน เป็นกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

- (1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
 - (2) การวางแผน กำหนดทางเลือกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน
 - (3) การสร้างสื่อและเครื่องมือตลอดจนพัฒนาวิธีการต่างๆ ที่จะใช้ในการนิเทศ
 - (4) การปฏิบัติกรนิเทศการศึกษาได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผน โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่กำหนดและพัฒนาขึ้น
 - (5) การประเมินผลและรายงานผล คือ การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน
- นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 232-235) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการบริหารงานนิเทศภายในสถานศึกษา สามารถสรุปได้ว่า การนิเทศจะประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม

คือ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อร่วมกันทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยมีขั้นตอนในการนิเทศ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ในการนิเทศเป็นขั้นตอนที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ก่อนที่ผู้นิเทศจะดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศต้องทราบสภาพปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ สภาพปัจจุบัน เป็นสภาพที่เป็นจริงและกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนความต้องการหมายถึง เป็นจุดสุดท้ายที่ต้องการจะไปถึง เป็นสภาพที่คาดหวังว่าจะเกิด อย่างไรก็ตามการกำหนดสภาพที่ต้องการและคาดหวังว่าจะเกิดนั้น มิใช่จะกำหนดลอย ๆ ตามใจใครก็ได้ แต่ต้องกำหนดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบมากมายที่ควรจะนำมาศึกษาและพิจารณาประกอบ คือ

- (1) นโยบายของสถานศึกษาในด้านการนิเทศ
- (2) ปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา
- (3) ข้อมูลที่ได้จากสภาพปัจจุบัน หมายถึงสิ่งที่มีอยู่ทั้งทรัพยากรบุคคลและ

วัตถุ

- (4) ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อสภาพปัญหาและความต้องการการ

นิเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการจัดทำโครงการนิเทศ การวางแผนตามลักษณะงานนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง วิธีการที่อาศัยหลักการ เหตุผล และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาความต้องการของสถานศึกษาว่า มีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้างแล้วนำมาจัดทำแผน และโครงการต่อไป ในการวางแผนยังกำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไร โดยกำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน การจัดทำแผนงานและโครงการ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำรายละเอียดของแผน ซึ่งเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ให้เฉพาะมากขึ้น และกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

- (1) แจกแจงกิจกรรมการนิเทศที่จะทำในโครงการนั้น
- (2) กำหนดแผนงานการนิเทศ รวมถึงการกำหนดหน่วยปฏิบัติค่าใช้จ่าย เวลา

และสถานที่ เป็นต้น

- (3) จัดทำงบประมาณโครงการ การขออนุมัติ และการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการนิเทศ เป็นการนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติ เพื่อให้ได้ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

- (1) การให้ความรู้ในงานที่ปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะต้องดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร และจะอย่างไรจึงจะทำให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ

(2) การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การปฏิบัติงานที่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย คือ ผู้รับการนิเทศ ผู้ให้การนิเทศ และผู้บริหาร

(3) การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้รับการนิเทศควรได้รับการเสริมกำลังใจ โดยเฉพาะจากฝ่ายบริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และทำงานด้วยความพึงพอใจ การสร้างขวัญและกำลังใจควรปฏิบัติไปพร้อมๆ กับการทำงาน จึงจะได้ผล

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้ทำการประเมินผลหลักการที่ใช้ในการประเมินผล มีดังนี้

- (1) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือ
- (2) การประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนิเทศที่จำเป็นต้องทำ เมื่อได้จัดทำโครงการนิเทศแล้ว
- (3) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่าย ทั้งจากผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ
- (4) การประเมินผลสามารถทำได้ 2 ระยะคือ การประเมินผลระหว่างโครงการ และการประเมินผลสรุป
- (5) การประเมินผลเป็นระบบ มี 3 ส่วน คือ การประเมินผลที่ปัจจัยนำเข้า การประเมินผลที่กระบวนการ การประเมินผลผลิต

บุรุษย์ ศิริมหาสาร (2541, หน้า 51-52) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในว่าสุดยอดของการนิเทศภายในคือการเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้นิเทศกันเอง การแก้ปัญหาได้ดีที่สุดคือผู้ที่อยู่ใกล้ขีดปัญหาหนักที่สุด การที่จะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องเปลี่ยนเจตคติของครูที่มีต่อการนิเทศจากการตรวจจับผิด มาเป็นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือหรือร่วมมือกันเพื่อที่จะพัฒนาการเรียนการสอนในฐานะเพื่อนร่วมวิชาชีพ จึงกำหนดกระบวนการนิเทศการสอนแบบคู่สัญญาซึ่งมีขั้นตอนการสอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เสนอแนวคิด

- (1) ผู้บริหารโรงเรียนเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการสอนแบบคู่สัญญาให้ครูในโรงเรียนทดลองนำไปปฏิบัติภายใต้การสนับสนุนทุกรูปแบบ
- (2) เมื่อครูยอมรับหลักการแล้ว ให้ครูจับคู่สัญญาที่มีปัญหาการเรียนการสอนในวิชาเดียวกันหรือชั้นเดียวกัน เพื่อร่วมกันวางแผนการนิเทศ เช่น สร้างแบบสังเกตการสอน เขียนแผนการสอน และเตรียมสื่อการสอน เป็นต้น

(3) กลุ่มสัญญาเขียนแผนการสอนในวิชาที่มีปัญหา โดยเขียนแผนการสอนตามความคิดของตน

ขั้นที่ 2 สาธิตให้ดู

(1) ครูคนที่ 1 สาธิตการสอนตามแผนการสอนของตนในวิชาที่มีปัญหา โดยมีครูคนที่ 2 เป็นผู้สังเกตการสอน และบันทึกจุดเด่นจุดด้อยของครูคนที่ 1

(2) ครูคนที่ 2 สาธิตการสอนตามแผนการสอนของตน ในวิชาที่มีปัญหาเดียวกับครูคนที่ 1 โดยมีครูคนที่ 1 เป็นผู้สังเกตการสอน และบันทึกจุดเด่นจุดด้อยของครูคนที่ 2

(3) ครูคนที่ 1 และ ครูคนที่ 2 ร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของแต่ละคน มาพัฒนาให้ดียิ่ง ขึ้น และช่วยกันปรับปรุงแก้ไขจุดด้อย

(4) ครูคนที่ 1 และครูคนที่ 2 นำจุดเด่นของครูแต่ละคนมาบูรณาการเพื่อสร้างนวัตกรรม หรือแนวทางแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่ที่น่าเอาส่วนที่ดีของแต่ละคนมาผสมผสาน

ขั้นที่ 3 อยากรู้ต้องปฏิบัติ

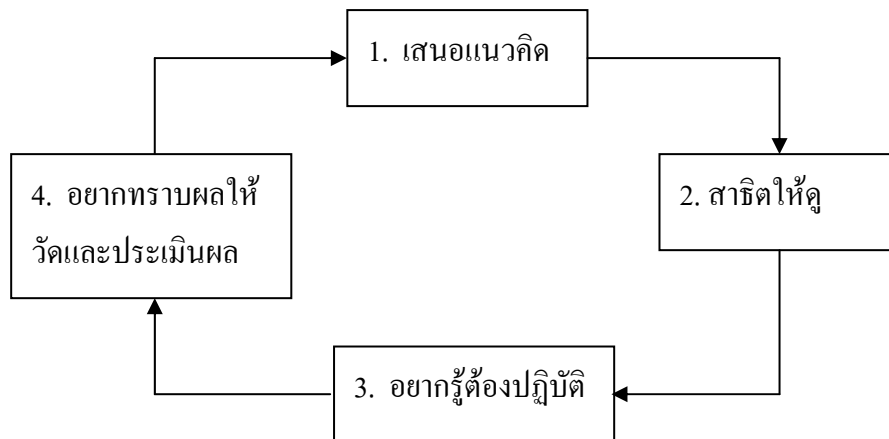
(1) ครูคนที่ 1 และ ครูคนที่ 2 นำวิธีการสอนที่ได้รับการปรับปรุงตามข้อ 2.4 มาใช้ปฏิบัติการสอนในวิชาเดิมหรือในบทเรียนต่อไป

(2) ครูคนที่ 1 และ ครูคนที่ 2 นิเทศการสอนซึ่งกันและกันอีกครั้งแล้วสรุปผลการนิเทศภายใน

ขั้นที่ 4 อยากราบผลให้ชัดต้องวัดและประเมินผล

(1) ครูคนที่ 1 และครูคนที่ 2 ร่วมกันวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนของนักเรียน หากยังไม่บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ กลุ่มสัญญาต้องกลับไปค้นคว้าหาความรู้ หรือแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นเพิ่มเติมนำมาแลกเปลี่ยนและใช้แก้ปัญหาาร่วมกัน อันจะนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาใหม่ๆ

(2) ถ้านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามจุดประสงค์แล้ว กลุ่มสัญญาควรแสดงความยินดีร่วมกัน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงานครั้งต่อไปดังแสดงขั้นตอนในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนการนิเทศการเรียนรู้การสอนแบบคู่สัญญา
ที่มา : บูรชัย ศิริมหาสาร, 2541, หน้า 50.

จากขั้นตอนการนิเทศที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดทำโครงการนิเทศนั้น ควรจะได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการนิเทศ จัดทำแผนการนิเทศ แล้วจึงนำแผนไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ควรมีการประเมินผลโครงการนิเทศเพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอน

6. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการทำงานร่วมกันของบุคลากรหลายฝ่ายในการแก้ปัญหา และการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งมีผู้กล่าวถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 15) ได้กล่าวถึง การนิเทศภายในโรงเรียนจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้

(1) ผู้นิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง บุคลากรที่อยู่ภายในโรงเรียนที่จัดให้มีการนิเทศขึ้น ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ (ในกรณีที่โรงเรียน ไม่มี ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ อาจเป็นผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หรือครูผู้สอนทำหน้าที่วิชาการโรงเรียน) ครูหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ต่างๆ รวมถึงครูผู้สอนอื่นๆ ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านวิชาการสูง ซึ่งได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบใน การช่วยเหลือครูในโรงเรียนปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอน

(2) ผู้รับการนิเทศ หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศในฐานะผู้รับประโยชน์จากการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน ผลที่ได้รับส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะที่ทำให้เกิดความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานสูงขึ้น

(3) ผู้สนับสนุนการนิเทศ หมายถึง บุคคลที่จะช่วยให้การดำเนินงานการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ บุคลากรภายในโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการนิเทศ คือ ผู้บริหาร โรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ช่วยบริหารโรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่สองประการไปพร้อมๆ กัน คือ เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียนและผู้สนับสนุนการนิเทศ และบุคลากรภายนอกโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการนิเทศ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ คณะกรรมการศูนย์วิชาการเขตกลุ่มโรงเรียนผู้เชี่ยวชาญ และวิทยากรจากสถาบันต่างๆ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำกรนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วยบุคลากร 3 ฝ่าย คือ

- (1) ผู้นิเทศ
- (2) ผู้รับการนิเทศ
- (3) ผู้สนับสนุนการนิเทศ

ซึ่งบุคลากรทั้ง 3 ฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วม มีการประชาสัมพันธ์ มีความร่วมมือ ร่วมใจซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้เกิดประโยชน์ทุกฝ่าย

7. คุณสมบัติและทักษะของผู้นิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ความสำเร็จในการนิเทศจะเกิดขึ้นโดยการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในการปรับปรุงการเรียนการสอน

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 9) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียนว่าควรมี ดังนี้

- (1) มีประสบการณ์และมีผลงานทางด้านวิชาการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน
- (2) มีความรู้ความเข้าใจสภาพสังคมของโรงเรียน ครู และนักเรียน รวมทั้งสภาพ

ของท้องถิ่นเป็นอย่างดี

(3) มีความรู้เป็นอย่างดีในเรื่องหลักการบริหารการศึกษา และการนิเทศการศึกษา หลักสูตรและการสอน จิตวิทยาการเรียนการสอน จิตวิทยาพัฒนาการ การวัดและประเมินผล

(4) เป็นผู้นำทางวิชาการ มีความคิดริเริ่มในการจัดกิจกรรมทางวิชาการภายในโรงเรียน รวมทั้งมีความสามารถในการส่งเสริมชักจูง กระตุ้นผู้อื่นให้มาร่วมมือกับตนในการทำงานนั้นๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์

(5) มีความสามารถในการสำรวจและค้นหาศักยภาพของครูแต่ละคนแล้วพัฒนา ศักยภาพนั้นไปสู่แนวทางที่พึงประสงค์

(6) เป็นนักประชาธิปไตย สามารถยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นิเทศงาน วิชาการด้วยเหตุผลและสติปัญญา

(7) เป็นผู้ประสานประโยชน์ให้หมู่คณะโดยยึดกระบวนการกลุ่มเป็นสำคัญ

(8) มีทักษะในการสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดี

(9) มีความรับผิดชอบต่องาน มีความอดทน หนักแน่น มีอารมณ์มั่นคง เป็นผู้ อุทิศเวลา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 100-117) กล่าวว่า ผู้นิเทศที่มีประสิทธิผล ควรมีทักษะ 3 ด้านคือ

(1) ทักษะมนุษย์ เป็นความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ประสิทธิภาพในกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในกลุ่มรวมทั้ง การ สร้างแรงจูงใจกับผู้อื่นพัฒนางานกลุ่มและยอมรับความเปลี่ยนแปลงลักษณะของนิเทศการสอน

(2) ทักษะทางด้านเทคนิค เป็นทักษะที่ผสมระหว่างความรู้และความสามารถในการ ทำงานในหน้าที่ของตนในด้านบทบาทการสอน หลักสูตร การประเมินผล ผู้นิเทศจำเป็นต้องมี ความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการสอน ชำนาญการสอนอย่างน้อยหนึ่งวิชา ผู้นิเทศครูช่างต้องมี ความรู้ในด้านวิชาชีพทั้งทฤษฎีและปฏิบัติรวมทั้งความรู้ด้านการศึกษา

(3) ทักษะทางการจัดการ เป็นความสามารถของผู้นิเทศที่จะให้และรักษาไว้ซึ่ง ความร่วมมือของบุคคลในการทำงาน การสร้างความก้าวหน้าและการพัฒนาให้กับโรงเรียนเพื่อ ผลผลิตและความสัมฤทธิ์ของงานตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียน ทักษะการจัดการของผู้นิเทศใน บทบาทผู้นิเทศ ได้แก่ หน้าที่ในการวางแผน การจัดสายงาน การจัดองค์การ การควบคุม และการ ตัดสินใจ

การนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำหรับ ผู้บริหารโรงเรียน ในการสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน ให้เกิด การพัฒนาตนเอง การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องอาศัยกระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินงานอย่าง ต่อเนื่อง และอาศัยความร่วมมือของบุคคลทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2546, หน้า 14) ได้ยึดเป็นแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ที่ผู้บริหารควรดำเนินการนิเทศภายในอย่างมีระบบ โดยมีแผนดำเนินงานที่แสดงลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติ การกำหนดตัวบุคคลที่รับผิดชอบ มีแผนการควบคุมกำกับงาน และการประเมินผลที่ชัดเจน แนวปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนที่หน่วยนิเทศก์ สำนักการศึกษา กำหนดไว้ในหนังสือ คู่มือนิเทศภายในโรงเรียน และเผยแพร่เป็นเอกสารฝ่ายนิเทศงานบริหารในสถานศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) การกำหนดแนวดำเนินการตามนโยบาย การนิเทศภายในโรงเรียน
- 2) การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศตามลักษณะงานและสภาพภายในโรงเรียน
- 3) การวางแผนเตรียมการก่อนปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน
- 4) การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน
- 5) การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน

1. การกำหนดแนวดำเนินการตามนโยบายการนิเทศภายในโรงเรียน

ก่อนการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารควรกำหนดแนวทางการดำเนินงานเป็นนโยบายของโรงเรียน แล้วแจ้งให้บุคลากรในโรงเรียนได้ทราบ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นกรอบแนวความคิดในการพิจารณาตัดสินใจจัดทำแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน

1.1 หลักการกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายนิเทศภายในโรงเรียนที่ชัดเจน

1.2 การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารมีความจำเป็นต้องชี้แจงคณะครู ให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับสาเหตุและความจำเป็นในการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนอาจมีสาเหตุและความจำเป็นที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนต้องการพัฒนากลุ่มสาระใดสาระหนึ่ง เพื่อให้มีความเป็นเลิศ เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน หรือต้องการสอนกลุ่มสาระใดสาระหนึ่งเพื่อให้มีความเป็นเลิศ เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน หรือต้องการสอนกลุ่มสาระใดสาระหนึ่งที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ถ้าปล่อยปละละเลย หรือไม่แก้ไขอาจทำให้นักเรียนขาดคุณภาพได้ โดยจุดมุ่งหมายจริงๆ แล้ว ต้องการให้ครูเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารจะใช้จับผิดครูผู้สอน

การพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครู เนื่องจากครูแต่ละคนมีความสามารถในการ จัดกิจกรรมการสอนที่แตกต่างกัน หากมีความร่วมมือ ช่วยเหลือ ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ เทคนิควิธีการแก่กันและกัน จะทำให้พฤติกรรมการสอนของครูพัฒนาดีขึ้น

การพัฒนาวิชาชีพ เป็นการพัฒนาอาชีพครู ให้พัฒนาเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้วยการ พัฒนาตนเองให้ก้าวทันต่อสภาวะสังคมวิทยาการใหม่ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทาง การศึกษาที่ทันสมัยและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าการกำหนดนโยบายเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงาน ซึ่งเกิดจาก การ วิเคราะห์ผลจากการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมาว่ามีข้อบกพร่อง มีแนวทางในการที่จะกำหนดให้ เป็นนโยบายเพื่อเป็นกรอบในการบริหารและดำเนินการนิเทศติดตาม

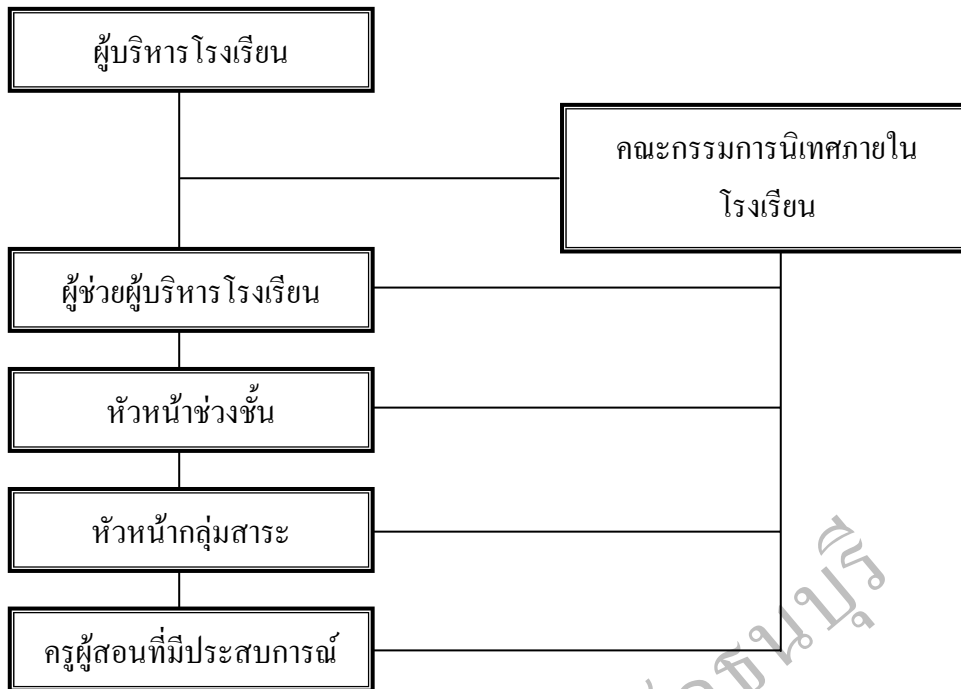
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศตามลักษณะงาน และสภาพภายในโรงเรียน

2.1 บุคคลในคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน

ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าช่วงชั้น หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือ ครูผู้ชำนาญการมีประสบการณ์สอนเป็นที่ยอมรับแก่คณะครูในโรงเรียน หรือตามที่ได้รับ มอบหมาย

การจัดให้มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามลักษณะของงาน หรือตามสภาพของ โรงเรียน ในกรณีที่โรงเรียนมีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อยู่แล้ว ควรจัดเป็นระบบของการดำเนินงาน นิเทศภายในโรงเรียน ไม่ว่าจะ เป็น โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่

ภาพที่ 2.2 แสดงการจัดคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน
ที่มา : สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2546, หน้า 17.

2.2 การพิจารณาคุณสมบัติคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

การพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาคุณสมบัติหลายๆ ด้านประกอบกัน เช่น

ด้านบุคคล ควรเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ ยินดีให้ความช่วยเหลือเมื่อครูมีปัญหา การจัดการเรียนการสอน เป็นคนเปิดเผยยิ้มแย้มแจ่มใส ให้คำแนะนำด้านต่างๆ ด้วยความจริงใจ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ด้านความรู้ ความสามารถ ควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และ เข้าใจหลักสูตร มีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ มีศิลปะในการพูดจูงใจ ให้ครูเห็นคล้อยตาม เกิดความศรัทธาเชื่อถือ และไว้วางใจ สามารถประเมินผล วิจัย และนำผลไปพัฒนาปรับปรุงกระบวนการนิเทศได้เป็นอย่างดี

ด้านพฤติกรรมแสดงออกเป็นผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจ มองโลกในแง่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย เห็นใจและเข้าใจ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ ตลอดจนรู้จักยกย่องชมเชยผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตนดี สามารถเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้

ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นผู้ที่ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งหน้าที่จนทำให้เกิดผลเสียต่อ การ

ปฏิบัติงาน เป็นผู้มีความจริงใจ และตั้งใจทำงาน เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

2.3.1 สํารวจครู อาจารย์ในโรงเรียน ที่มีความชำนาญ หรือประสบการณ์พิเศษ โดยใช้แบบสำรวจประวัติการศึกษาประสบการณ์ในการทำงาน หรือศึกษาจากแฟ้มประวัติ (ก.พ.7)

2.3.2 คัดเลือกครูที่มีคุณสมบัติเหมาะสม โดยพิจารณาจากประสบการณ์ คือ มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจนเป็นที่ยอมรับของครูทุกคนในโรงเรียน คุณวุฒิ คือ มีคุณวุฒิทางการศึกษาที่ตรงกับงานที่รับผิดชอบ มีบุคลิกภาพที่ เหมาะสม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

สรุปได้ว่าการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการคัดเลือกคัดสรร บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของครูทุกคน ไม่ว่าจะเป็ นพฤติกรรม การแสดงออก ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีศิลปะในการพูดชักชวน จูงใจให้ทุกคนเห็นคล้อย ตามได้

3. การวางแผนเตรียมการก่อนปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน

ก่อนการปฏิบัติการนิเทศควร ได้มีการเตรียมการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใน การวางแผนการนิเทศ ดังนี้

3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน เป็น ขั้นตอนที่ต้องศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงสภาพที่แท้จริงของโรงเรียน แล้วนำข้อมูลมาวางแผนบริหารงาน

3.1.1 จัดประชุมภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูเสนอปัญหาความต้องการ และแนวทาง แก้ไข โดยให้มีผลการบันทึกการประชุมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยกระบวนการ ประชาธิปไตย

3.1.2 การสำรวจ เป็นวิธีการศึกษาปัญหา โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อ สอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ฯลฯ

3.1.3 การศึกษาจากแหล่งข้อมูลในโรงเรียน เช่น ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่คลุกคลีกับเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

3.2 การวิเคราะห์ปัญหา เมื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของโรงเรียนมาแยกแยะวิเคราะห์ ปัญหาว่าข้อมูลที่ศึกษาเกิดจากอะไร มีการแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ

3.3 กำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดวิธีการนิเทศ เมื่อไม่ทราบว่ ปัญหาคืออะไร สาเหตุของปัญหาย่อมมองเห็นทางเลือก ในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดวิธีการนิเทศได้รวดเร็ว การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาในหลายๆ วิธี และดำเนินการไปพร้อมกันตามแต่โอกาส

3.4 การเตรียมเครื่องมือการนิเทศ การนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารควรเลือกวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม และการเตรียมการย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการนิเทศ เช่น การนิเทศภายใน โรงเรียน ด้วยการให้บริการเอกสาร เครื่องมือที่ต้องเตรียม คือ หนังสือที่ใช้เพื่อการนิเทศภายใน โรงเรียน

3.5 การให้ความรู้แก่ผู้นิเทศ ผู้รับนิเทศ เป็นการเตรียมการนิเทศภายในโรงเรียนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่ง เพราะการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ ผู้บริหาร และครูให้ความร่วมมือกันอย่างกลมกลืนกัน ทั้งนี้เพราะการนิเทศภายในโรงเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับเจตคติที่ดีของผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศมีความพร้อม เพื่อให้การดำเนินการนิเทศบรรลุเป้าหมายตามต้องการของกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร (2546, หน้า 41-43) ได้จัดรูปแบบของการจัดกิจกรรมในการนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้สามารถดำเนินการได้ บรรลุวัตถุประสงค์ มี 16 กิจกรรม ดังต่อไปนี้

(1) การประชุม (Meeting) หมายถึง การนัดหมายบุคลากรในโรงเรียน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาร่วมปรึกษาหารือ ชี้แจง สั่งการ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อวัตถุประสงค์ในการเตรียมงานด้านต่างๆ และปรับความคิดเห็นของบุคลากรให้ได้ข้อสรุปในการปฏิบัติงานเป็นแนวทางเดียวกัน

(2) การปฐมนิเทศ (Orientation) หมายถึง การแนะนำครู หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานใหม่ให้รู้จักหน่วยงาน สถาบัน นโยบาย และแนวดำเนินงานของหน่วยงาน เพื่อวัตถุประสงค์ให้ ผู้ปฏิบัติงานใหม่ได้รู้จัก ค้นเคยและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

(3) การให้คำปรึกษา แนะนำ (Counseling & Guidance) หมายถึง การให้คำปรึกษา แนะนำหรือเป็นการพบปะกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศเพื่อวัตถุประสงค์ให้

(4) ผู้ปฏิบัติงานก้าวไปสู่เป้าหมาย ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่สูงขึ้นเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงานมากยิ่งขึ้น

(5) การจัดอบรม (Training) หมายถึง การให้ครูบุคลากรได้มีโอกาสเข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาชีพ เพื่อวัตถุประสงค์ในการกระตุ้น ให้ครู บุคลากร มีความตื่นตัวทางด้านวิชาการ และนำความรู้ความสามารถที่ได้จากการอบรมไปใช้ในการพัฒนางานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดอบรมมี 2 ลักษณะ คือ จัดอบรมภายในโรงเรียน โดยเชิญวิทยากรจากภายนอก กับการส่งครู บุคลากรไปรับการอบรมที่หน่วยงานหรือสถาบันอื่นจัด

(6) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Operational Training) หมายถึง การประชุมที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างแท้จริงเพื่อวัตถุประสงค์ให้สามารถนำทักษะไปใช้ในการปฏิบัติ พัฒนางานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

(7) การจัดสัมมนา (Seminar) หมายถึง การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจร่วมกัน เพื่อวัตถุประสงค์ ในการสรุปข้อคิดเห็น และหาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

(8) การระดมความคิด (Brain Storming) หมายถึง การประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะปัญหา และข้อมูลใหม่จากสมาชิกของที่ประชุม เพื่อวัตถุประสงค์ในการค้นพบปัญหา ได้ข้อเสนอแนะ และความคิดริเริ่มต่างๆ ในการพัฒนางาน

(9) การสาธิตการสอน (Demonstration) หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เห็นการดำเนินการคล้ายสถานการณ์จริง โดยการนำคณะครูไปชมสาธิตการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อวัตถุประสงค์ในการนำประโยชน์ที่ได้รับจากการชมการสอนมาปรับปรุงการเรียนการสอน พัฒนาตนเองเพื่อเป็นการเสริมแรง สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สาธิต การสอน

(10) การศึกษาเอกสารทางวิชาการ (Study Education Documents) หมายถึง การมอบหมายเอกสารให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือตอนใดตอนหนึ่ง แล้วนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อวัตถุประสงค์ให้ผู้รับการนิเทศ ได้มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง

(11) การสนทนาทางวิชาการ (Academic Dialogue) หมายถึง การประชุมครูหรือกลุ่มผู้สนใจ เรื่องราวข่าวสารเดียวกัน โดยกำหนดให้ผู้สนทนาคนหนึ่ง นำสนทนาในเรื่องที่สนใจ เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการปฏิบัติงาน เทคนิควิธีการแก้ปัญหาในโรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน

(12) การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน (Classroom Visit) หมายถึง การที่ผู้นิเทศพบ และสังเกตการทำงานของครูในชั้นเรียน ร่วมกันพัฒนางานให้มีคุณภาพ เพื่อวัตถุประสงค์ในการสำรวจความต้องการของครู ศึกษาปัญหาครู ประเมินผลการสอนของครู กระตุ้นให้ครูปรับปรุงการสอน และให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครู

(13) การศึกษาดูงาน (Education / Practical Training) หมายถึง การพาบุคลากรไปศึกษาค้นคว้าและเพิ่มพูนประสบการณ์ในสถานที่ต่างๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนางานให้มีคุณภาพ

(14) การสังเกตการณ์สอน (Observation) หมายถึง การจัดให้บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเรียนการสอนมาสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ในขณะที่ทำการสอน เพื่อวัตถุประสงค์ให้ครูสามารถพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

(15) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูในการแก้ไข ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน หรือปัญหาต่างๆ ในห้องเรียน โดยวิธีการค้นคว้าอย่างเป็นระบบ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าสาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

(16) การเขียนเอกสารทางวิชาการ (Academic Issues / Articles) หมายถึง การที่ ผู้นิเทศหาวิธีการสนับสนุนให้ครูเขียนหนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ่านเพิ่มเติม เอกสารทางวิชาการและบทความทางวิชาการที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนการสอน

(17) การจัดนิทรรศการ (Exhibition) หมายถึง การนำความรู้ ข่าวสาร ผลงานมาจัดแสดงในสาระที่เป็นความรู้ หรือประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานแก่บุคคลทั่วไปในรูปแบบที่ต่างกัน เพื่อวัตถุประสงค์ให้คณะครู นักเรียน และผู้ปกครองได้ชมผลงานวิชาการ ความรู้ ความเข้าใจในด้านการทำงาน การใช้สื่อต่างๆ ที่เป็นรูปแบบ กระบวนการ เทคนิควิธีการต่างๆ ในการกระตุ้นให้ครูพัฒนาตนเองไปสู่วิชาชีพ

สรุป การวางแผนเตรียมการก่อนปฏิบัติการนิเทศภายใน โรงเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และคณะกรรมการนิเทศ ตลอดจนครูผู้รับการนิเทศ จะต้องรวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อที่จะได้จัดทำเครื่องมือในการติดตามให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน

การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการดำเนินกิจกรรมการนิเทศ ตามแผนที่วางไว้เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบันของปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา และการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการเตรียมเครื่องมือนิเทศ ทั้งนี้การปฏิบัติการนิเทศควรคำนึงถึงปรัชญาการนิเทศ หลักการนิเทศ หลักการประชาธิปไตย และสิ่งที่ผู้นิเทศต้องตระหนัก คือ ความเป็นกัลยาณมิตรในการนิเทศ เพื่อสร้างเสริมกำลังใจ สร้างความเชื่อมั่นเชิงวิชาการ

การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ให้กับผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การปฏิบัติการนิเทศเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ควรจะดำเนินการ ดังนี้

4.1 เตรียมพร้อมก่อนการนิเทศภายใน ควรจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการปฏิบัติงานเพื่อซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือ การบันทึกผล การประเมินผลและการสรุปผลการนิเทศ

4.2 การปฏิบัติการนิเทศ ควรดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารไม่ควรละเลยเกี่ยวกับการเสริมแรง ให้กำลังใจ รับฟังปัญหา ความต้องการของครู และนำเอาปัญหาความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือ สนับสนุน ซึ่งในการปฏิบัติ การนิเทศ ผู้บริหารจะใช้การนิเทศทางตรง คือ ผู้นิเทศปฏิบัติการนิเทศด้วยตนเอง โดยปฏิบัติตามแผนโครงการ และการใช้สื่อต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ หรือใช้การนิเทศทางอ้อม ซึ่งเป็นวิธีการนิเทศโดยใช้สื่อแทนผู้นิเทศ ได้แก่ จัดทำเอกสารแนะนำ คู่มือครู จุล เทป วีซีดี เป็นต้น

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2546, หน้า 25-27) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนควรคำนึงถึง องค์ประกอบ 5 ประการ คือ

(1) ปรัชญาการนิเทศภายในผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะต้องเข้าใจตรงกันการนิเทศเป็นกิจกรรมที่มุ่งปรับปรุงการเรียนการสอน โดยใช้หลักกัลยาณมิตร การทำงานร่วมกันการนิเทศเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และหลายๆ ครั้ง ผู้บริหารไม่ใช้การนิเทศเพื่อการจับผิด เพื่อการประเมินผล เพื่อการประเมินผล เพื่อการตัดสินใจเชิงการบริหาร ถ้าครูไม่ไว้วางใจในการนิเทศก็จะเกิดความหวาดระแวงรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารควรประหม่อใจทำความเข้าใจและปฏิบัติตนให้เป็นที่ไว้วางใจ โดยยึดในปรัชญาของการนิเทศ อย่างแท้จริง

(2) หลักประชาธิปไตย เพื่อการนิเทศ กิจกรรมการนิเทศจะต้องมีขั้นตอนการปรึกษาหารือ การมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด การแก้ปัญหาของผู้รับการนิเทศ ส่วนผู้นิเทศจะต้องระวังในเรื่องของการกำกับชี้แนะจะต้องพยายามให้ผู้นิเทศเห็นปัญหา ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะต้องยอมรับในความแตกต่างของบุคคล ต้องไม่ดูถูก ดูแคลนกันในกรณีที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันต้องคำนึงถึงเหตุผลเป็นหลักในการแก้ปัญหา

(3) การเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ กิจกรรมการนิเทศจะต้องมีการปรึกษาหารือกันพูดจาดี ถ้าผู้นิเทศใช้วาจาทำทางที่แสดงว่าเหนือกว่า เป็นการชมคนอื่น ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น คิดว่าตนเองถูกเสมอ ผู้รับการนิเทศก็จะต่อต้าน ไม่ยอมรับ หรือถ้าผู้นิเทศไม่จริงใจ ชอบใช้วาจาถากถาง นินทาลับหลัง มองคนในแง่ร้าย ไม่มีอารมณ์ขัน สัมพันธภาพระหว่างครู จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น ผู้นิเทศจะต้องยิ้มแย้มแจ่มใจอารมณ์ดีมีความเข้าใจยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

(4) การรู้จักเสริมสร้างกำลังใจ ธรรมชาติของคนนั้น ไม่มีใครที่อยากตำหนิ แม้จะรู้ว่าตำหนิเพื่อก่อ ผู้นิเทศจะต้องตระหนักในธรรมชาติประเดีนี้ เพราะฉะนั้นในการทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนภาพจุดบกพร่องของผู้รับการนิเทศ จะต้องฝึกฝนเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะช่วยให้ ผู้รับการนิเทศเห็นจุดบกพร่องด้วยตนเอง เมื่อรู้จุดบกพร่องแล้วจะต้องไม่ทำให้เกิดปมด้อย เสียกำลังใจ ผู้นิเทศจะต้องฝึกฝนทักษะในการเสริมสร้างกำลังใจ เช่น การสร้างบรรยากาศ ในการปรึกษาหารือให้เป็นกัลยาณมิตร ผู้รับการนิเทศมั่นใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กัน และสามารถพัฒนาได้ตลอดเวลา รู้จักเลือกจุดดีมาช่วยยกย่องชมเชยให้กำลังใจ การยอมรับฟังความคิดเห็นที่ขัดแย้งของผู้รับการนิเทศ ต้องให้ความช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่ดีถูกต้อง

(5) การสร้างความเชื่อมั่นเชิงวิชาการให้กับตนเอง การที่ผู้รับการนิเทศจะศรัทธาเชื่อมั่นในความสามารถของผู้นิเทศนั้น ผู้นิเทศจะต้องเชี่ยวชาญในวิชานั้นๆ ต้องรู้เนื้อหาอย่างแม่นยำ ต้องรู้เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ การวัดผลประเมินผล ที่จะช่วยให้การจัด การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ประสบการณ์ของผู้นิเทศจะช่วยถ่ายทอดไปสู่ผู้รับการนิเทศ โดยเฉพาะเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถเสนอแนะได้ให้ข้อมูลแก่ผู้รับการนิเทศได้

สรุป การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ซึ่งได้ดำเนินการตามลำดับ ตั้งแต่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา วิเคราะห์ และกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการเตรียมเครื่องมือนิเทศ ทั้งนี้ การปฏิบัติการนิเทศควรคำนึงถึงปรัชญานิเทศเป็นหลักในการนิเทศ

5. การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2546, หน้า 67-69) การประเมินผลสภาพความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนิเทศภายในโรงเรียน มีความจำเป็นและสำคัญมาก เพราะเป็นการสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางอย่างแท้จริงโดย การตรวจสอบ ดังนี้

5.1 โรงเรียนได้จัดการนิเทศภายใน ตามรูปแบบการนิเทศภายในได้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพตามความต้องการ

5.2 ครูมีความพึงพอใจ และได้พัฒนาความรู้ความคิดความสามารถใน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และพัฒนาวิชาชีพของตน

5.3 นักเรียนมีการพัฒนาตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5.4 โรงเรียนมีการพัฒนาคุณภาพได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

นอกจากนี้การประเมินผลการนิเทศภายใน โรงเรียนยังมีขั้นตอนการติดตาม การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการปฏิบัติงานในอนาคตต่อไป คือ

(1) ประเมินด้วยเครื่องมือ เป็นวิธีการประเมินผลที่มีคุณภาพ และใช้ความพยายามในการรวบรวมข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสำรวจข้อมูล แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

(2) การประเมินผลโดยใช้วิธีการประชุม เป็นการประเมินผลที่อาศัยครูเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาร่วมกัน โดยวิธีการประชุมปรึกษาหารือ อภิปรายร่วมกัน โดยหัวข้อการประชุมอาจประกอบด้วย สภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงาน สภาพที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรค ความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน และการวางแผนปฏิบัติงานต่อไป

สรุปได้ว่าการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการทั้งหมด ในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยการประเมินผลที่ใช้เครื่องมือหรือการประเมินผลโดยการประชุม ล้วนแล้วแต่ต้องการที่ทราบว่าการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนได้บรรลุเป้าหมายเพียงใด ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการประเมิน จะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงวางแผน การนิเทศภายใน โรงเรียนในอนาคตต่อไป

สภาพการบริหารการศึกษาของ ของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

1. การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

กองวิชาการ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2544, หน้า 18-24) ได้เสนอการจัดการศึกษาดังนี้ การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครเป็นอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 89 (21) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 โดยมีการจัดการศึกษาหลายระดับและหลายรูปแบบ ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนี้

1.1 การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

1.1.1 จัดอยู่ในรูปแบบของอนุบาลศึกษา

1.1.2 จัดอยู่ในรูปศูนย์เลี้ยงดูเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักพัฒนาชุมชน ซึ่งดำเนินการในลักษณะของการให้ความสนับสนุนชุมชนที่เปิดดำเนินการและสำนักอนามัยซึ่งเปิดสถานเลี้ยงเด็กกลางวันและให้การสนับสนุนบ้านเลี้ยงเด็ก

1.2 การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานการศึกษาและสำนักงานเขต ในปี พ.ศ. 2544 มีจำนวนโรงเรียน 433 โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่กระจายทั่วพื้นที่ 50 สำนักงานเขต

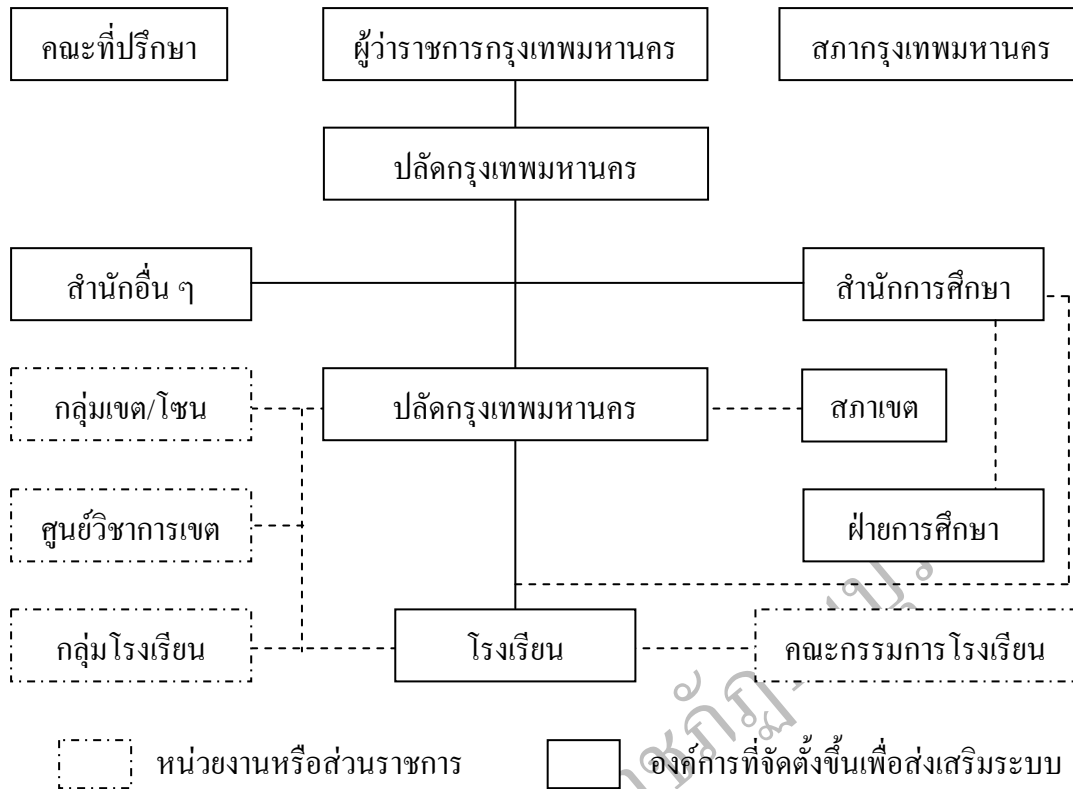
1.3 การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เปิดสอนในโรงเรียนประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร จำนวน 56 โรงเรียน ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษาและสำนักงานเขต

1.4 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลก่อการุณย์ วิทยาลัยแพทยศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ในความรับผิดชอบของสำนักงานการแพทย์

1.5 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ การฝึกอบรมอาชีพพระยะสั้นในโรงเรียนฝึกออาชีพ กรุงเทพมหานคร ร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนิน การศึกษานอกระบบโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร และการให้ความร่วมมือในความรับผิดชอบของสำนักพัฒนาชุมชน

2. การบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

การบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ในส่วนของการประถมศึกษาจัดในลักษณะของสายการบังคับบัญชาซึ่งผู้มีอำนาจคือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปลัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานและโรงเรียนตามลำดับ โดยมีสำนักงานการศึกษาเป็นฝ่ายอำนวยการ หรือหน่วยงานที่ปรึกษาส่งเสริมสนับสนุนในระดับกรุงเทพมหานคร และฝ่ายศึกษาธิการเป็นส่วนราชการที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกันในระดับสำนักงานเขต ซึ่งแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2.3 ระบบการบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

3. นโยบายด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

นโยบายด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานครได้กำหนดรายละเอียดไว้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 เร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและส่งเสริมให้โรงเรียนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามระบบการประกันคุณภาพ โดยพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

3.2 ขยายโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปีด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งโดยการเปิดสอนเอง ใช้ระบบการส่งต่อและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในรูปแบบของการศึกษาไร้ระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสายสามัญศึกษา และสายอาชีวศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

3.3 ส่งเสริม และพัฒนาให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพ มีศักดิ์ศรีตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และสนับสนุนสวัสดิการรวมทั้งสิทธิประโยชน์แก่ผู้อื่น ตลอดจนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา

3.4 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีและวิทยาการที่ทันสมัยเพื่อการบริหารและการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากรและผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสนับสนุนวัสดุครุภัณฑ์อย่างเพียงพอ

3.5 พัฒนาระบบบริหารและจัดการศึกษา โดยปรับปรุงโครงสร้างการบริหารการศึกษาตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เน้นการกระจายอำนาจลงสู่ระดับโรงเรียน ระดับทรัพยากรทางการศึกษา ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชน สถาบันต่างๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสร้างเครือข่ายทางการศึกษา

3.6 จัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่อง ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษด้วยรูปแบบที่เหมาะสม

3.7 ดำเนินการให้โรงเรียนปลอดสิ่งเสพติด และสอดแทรกครอบครัวศึกษาในการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องความพร้อมที่จะมีลูก เลี้ยงลูกได้อย่างถูกต้อง และพึงพาตนเองได้

4. การเตรียมการก่อนการนิเทศภายในโรงเรียน

การปฏิบัติก่อนการนิเทศภายในโรงเรียนส่วนใหญ่ได้มีการดำเนินงานต่างๆ ในรูปแบบของการปฏิบัติงานร่วมกันอยู่แล้ว แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังไม่เป็นระบบและเป็นไปตาม ขั้นตอนหรือวิธีการของการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 14-25) ได้กำหนดขั้นตอนการเตรียมการก่อนการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

4.1 สร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยให้ครูรู้เรื่องแนวทางการดำเนินงานและให้ความรู้กับครูทุกคน ในเรื่องต่อไปนี้

4.1.1 ความหมายความสำคัญและความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน

4.1.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

4.1.3 เป้าหมายและตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียน

4.1.4 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

4.1.5 บทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายในโรงเรียน

4.2 จัดให้มีคณะกรรมการต่างๆ ตามลักษณะของงานหรือตามสภาพของโรงเรียน ในกรณีที่โรงเรียนมีคณะกรรมการต่างๆ อยู่แล้วควรปรับให้เป็นระบบของการดำเนินงานนิเทศภายใน

4.3 กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งจะมีทั้ง ผู้นิเทศผู้รับการนิเทศ และผู้สนับสนุนการนิเทศ โดยทำความเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนจะทำให้บุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติงานด้วยความสบายใจ ขณะเดียวกันก็ช่วยลดความรู้สึกขัดแย้งอีกด้วย

4.3.1 บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนกับการนิเทศภายในโรงเรียน
ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมีฐานะเป็นทั้งผู้นิเทศและผู้สนับสนุนการนิเทศควรมีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

- 1) เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน
- 2) ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างแท้จริง
- 3) ร่วมประชุมวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียนกับผู้นิเทศภายในและครู
ในฐานะประธานคณะกรรมการ
- 4) พิจารณาอนุมัติโครงการนิเทศภายใน โรงเรียนที่สอดคล้องกับนโยบาย
และแผนงานของโรงเรียน
- 5) เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- 6) ให้การสนับสนุนทั้งด้านอุปกรณ์ งบประมาณ ขวัญและกำลังใจในการ
ดำเนินโครงการ
- 7) ให้คำปรึกษาแนะนำและเป็นวิทยากรที่ดีแก่ผู้นิเทศ และรับการนิเทศ
- 8) ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ครูมีความรู้และมีพัฒนาการทางวิชาชีพ
- 9) ใช้เทคนิคการบริหารมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการนิเทศภายใน
โรงเรียน
- 10) ติดตามและประเมินผลการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน

4.3.2 บทบาทและหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนกับการนิเทศภายใน
โรงเรียน ในการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่ายมีบทบาทเป็นทั้งผู้นิเทศและ
ผู้สนับสนุนการนิเทศเช่นเดียวกับผู้บริหาร โรงเรียน โดยมีบทบาทและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน
- 2) ร่วมวางแผนและวิเคราะห์โครงการนิเทศภายใน โรงเรียน
- 3) รวบรวมโครงการจัดทำแผนงานและปฏิทินปฏิบัติงานนิเทศภายใน
โรงเรียน
- 4) ให้คำปรึกษาและให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการนิเทศภายใน
โรงเรียน
- 5) เป็นผู้ประสานงานกับบุคลากรภายนอกที่จะมาช่วยงานนิเทศภายใน
โรงเรียน เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญและวิทยากรจากสถาบันต่างๆ
- 6) เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- 7) ติดตามและประเมินผล รวมทั้งควบคุมคุณภาพการดำเนินงานโครงการ
นิเทศภายในโรงเรียนทุกโครงการ

8) ให้บริการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในเรื่องอุปกรณ์ วัสดุ ครุภัณฑ์รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ แก่ผู้ดำเนินงานโครงการและผู้ร่วมโครงการ

9) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการ และจัดทำสถิติ แสดงความก้าวหน้าของโครงการเป็นรายเดือน รายภาคเรียนและรายปี

10) สรุปผลการดำเนินโครงการแจ้งให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนทราบ และรายงานต่อผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.3.3 บทบาทและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์กับการนิเทศภายใน โรงเรียน หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ทุกกลุ่มในโรงเรียนเป็นผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงต่องานวิชาการ ในกลุ่มประสบการณ์ของตน เป็นผู้ที่ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับครูผู้สอนในกลุ่มประสบการณ์ เดียวกัน รวมทั้งเข้าใจในปัญหาและความต้องการของครูเหล่านั้นเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญใน การที่จะดำเนินโครงการนิเทศภายใน โรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี บทบาทและหน้าที่ ของ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ ควรมีดังนี้

1) จัดการประชุมครูในกลุ่มประสบการณ์เดียวกัน เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน

2) จัดการประชุมครูเพื่อวางแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน

3) เป็นผู้นิเทศภายใน โรงเรียนตามกลุ่มประสบการณ์ที่รับผิดชอบ

4) ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแต่ละระดับชั้น

5) จัดให้มีกิจกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียนตามความเหมาะสมกับ สภาพความต้องการจำเป็น เช่น การอบรมประชุมปฏิบัติการ ทักษะศึกษา การสาธิตการสอน การ สังเกต การสอน การจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้แก่ครู ฯลฯ

6) ให้บริการ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอแก่ครูที่ร่วมในโครงการ

7) ติดตามผลการปฏิบัติงานของครูในกลุ่มประสบการณ์

8) จัดให้มีการประชุม อภิปรายผลการปฏิบัติงานของกลุ่มประสบการณ์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานและวางแผนทางปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนวางแผนการปฏิบัติงานขั้นต่อไป

4.3.4 บทบาทและหน้าที่ของครูกับการนิเทศภายใน โรงเรียน

ในการนิเทศภายใน โรงเรียน ครูผู้สอนอาจต้องปฏิบัติหน้าที่ในสอบ บทบาท คือ บางครั้งเป็นผู้ทำหน้าที่นิเทศและบางครั้งเป็นผู้รับการนิเทศ

- 1) บทบาทและหน้าที่ของครูในฐานะผู้นิเทศ ควรเป็นดังนี้
 - ร่วมวางแผนในการปฏิบัติงานโดยมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวางแผนในการปฏิบัติงาน
 - เป็นวิทยากรให้ความรู้ในสิ่งที่จะปฏิบัติหรือเชิญวิทยากรจากแหล่งวิชาการอื่นมาช่วยให้ความรู้แก่ผู้รับการนิเทศ
 - ดำเนินการนิเทศการปฏิบัติงาน โดยการมีส่วนร่วมในการทำงานให้คำแนะนำปรึกษา ให้การช่วยเหลือ ช่วยแก้ไขจุดบกพร่อง และชี้แนะให้ผู้รับการนิเทศได้พัฒนาตนเอง
 - สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้รับการนิเทศ เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้รับการนิเทศได้พัฒนาตนเองด้วยความมั่นใจ
 - ดำเนินการประเมินผลการจัดการนิเทศการศึกษา เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆ และเพื่อหาทางยกระดับคุณภาพของการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น
- 2) บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนในฐานะผู้รับการนิเทศมีดังต่อไปนี้
 - ให้ความร่วมมือกับผู้นิเทศในการร่วมประชุมวางแผนแก้ปัญหาภายในโรงเรียน โดยแสดงความคิดเห็นและอภิปรายอย่างเต็มความสามารถ
 - รับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ แล้วนำไปปฏิบัติ
 - ตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ
 - ร่วมมือผู้นิเทศเป็นอย่างดีในเรื่องของการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน
 - ร่วมปรึกษากับครูผู้นิเทศในการหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาในโรงเรียน
 - เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการนิเทศการสอนในชั้นเรียน
 - เป็นผู้ที่ไม่หาความรู้พยายามเสริมสร้างทักษะ และความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาวิชาชีพ

5. การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนจำเป็นต้องมีขั้นตอนเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ สำหรับการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 25-36) ได้กำหนดขั้นตอนกระบวนการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน 4 ขั้นตอน คือ

5.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

สภาพปัจจุบัน หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังหรือเป้าหมาย

ความต้องการ หมายถึง ความคาดหวังที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้น ในขณะที่งานนั้นมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหา

5.2 การวางแผน

เป็นขั้นที่ดำเนินการหลังจากที่ได้วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ วิเคราะห์สาเหตุ และกำหนดกิจกรรมการนิเทศแล้ว โดยนำกิจกรรมการนิเทศหรือแนวทางแก้ไขไป กำหนดวิธีการดำเนินการ และจัดทำเป็นโครงการ

5.2.1 การกำหนดวิธีการดำเนินการ เป็นการนำผลจากการวิเคราะห์สภาพ ปัจจุบันปัญหา ความต้องการ สาเหตุและกิจกรรมการนิเทศมาแจกแจงรายละเอียดที่ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ

5.2.2 การจัดทำโครงการเมื่อกำหนดรายละเอียดแล้วนำกิจกรรมดังกล่าวไป กำหนดเป็นโครงการ ซึ่งรูปแบบการเขียนโครงการอาจมีหลายรูปแบบ ในที่นี้ขอเสนอรูปแบบ การเขียนโครงการของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายการดังนี้

ชื่อโครงการ

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ปีงบประมาณ (ปีการศึกษา)

1. หลักการ และเหตุผล

2. วัตถุประสงค์

3. เป้าหมายของโครงการ (ด้านปริมาณ, คุณภาพ)

4. ลักษณะของโครงการ

5. แนวทางดำเนินงาน

6. ค่าใช้จ่าย

7. ปัญหาและอุปสรรค

8. ผลประโยชน์ของโครงการ

9. การติดตามและประเมินผลโครงการ

แต่อย่างไรก็ตาม บางกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมย่อยก็ไม่จำเป็นต้องเขียนเป็น โครงการ หรืออาจจะรวมกิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันมารวมเป็น 1 โครงการก็ได้

5.2.3 การปฏิบัติการนิเทศ

เมื่อคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนได้ร่วมกันวางแผน และจัดทำ โครงการแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้นัดหมายคณะกรรมการประชุม เพื่อมอบหมายงาน จัดเตรียมเครื่องมือ และสื่อการนิเทศ

5.2.4 การประเมินผล

การประเมินผลในขั้นนี้ เป็นการประเมินกระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียน ซึ่งประเมินโดยคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีขอบข่ายของการประเมินดังนี้

1) ประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอน

2) นำผลการประเมินโครงการในขั้นที่ 3 มาเป็นข้อมูลในการประเมินกระบวนการ

3) ประเมินความพึงพอใจของครู ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการนิเทศ

6. กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศจัดขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ กำกับ ติดตาม และควบคุมการเรียนการสอน โดยปกติแล้วกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลายกิจกรรม การที่ผู้นิเทศภายในจะเลือกจัดกิจกรรมอย่างไรควรพิจารณาจากความจำเป็น ความต้องการของโรงเรียน ครูและนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอน โดยเฉพาะ กิจกรรมการนิเทศสามารถจัดขึ้นในโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาได้หลายแนวทาง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 19) ได้เสนอกิจกรรมหรือกลวิธีให้ผู้นิเทศใช้กันภายในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 8 กิจกรรมดังนี้

6.1 การประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน

6.2 การสังเกตการณ์สอน

6.3 การให้ศึกษาดำรงและเอกสาร

6.4 การให้คำปรึกษาหารือ

6.5 การสนทนาทางวิชาการ

6.6 การสาธิตการสอน

6.7 การพาไปศึกษาดูงาน

6.8 การบริการเอกสารวิชาการ

แฮร์ริส (Harris, Ben M., 1963 อ้างถึงใน พรพรรณ ใจแสวงทรัพย์, 2547, หน้า 19-20) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ใช้ในการนิเทศภายในโรงเรียน โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

(1) กิจกรรมที่ผู้นิเทศเป็นผู้ปฏิบัติ ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูล การจัดทำเครื่องมือ การทำการสอน

(2) กิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ การประชุม การอภิปราย การสนทนา และการสัมภาษณ์

(3) กิจกรรมที่ผู้รับการนิเทศเป็นผู้ปฏิบัติ ได้แก่ การฟัง การดู การอ่าน การเขียน การทัศนศึกษา การปฏิบัติตามคำแนะนำ และบทบาทสมมติ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540, หน้า 41-60) ได้เสนอกิจกรรมการนิเทศ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการนิเทศในโรงเรียน ดังนี้

(1) การประชุมก่อนเปิดเรียน

(2) การปฐมนิเทศ

(3) การให้คำปรึกษาแนะนำ

(4) การอบรม

- (5) การประชุมปฏิบัติการ
- (6) การสัมมนา
- (7) การระดมความคิด
- (8) การสาธิตการสอน
- (9) การให้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ
- (10) การสนทนาทางวิชาการ
- (11) การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน
- (12) การศึกษาดูงาน
- (13) การสังเกตการสอน
- (14) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- (15) การเขียนเอกสาร
- (16) การจัดนิทรรศการ

กิจกรรมการนิเทศการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญซึ่งนอกจากจะนำไปสู่ความสำเร็จของงานนิเทศการศึกษาตามเป้าหมายที่ได้วางไว้แล้วยังเป็นสิ่งที่กำกับติดตามและ ควบคุมการเรียน การสอน โดยปกติแล้วกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลายกิจกรรม การที่ผู้นิเทศจะเลือกจัด กิจกรรมใดควรพิจารณาความเหมาะสม และควรเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อ การปรับปรุงคุณภาพของ การเรียนการสอนโดยเฉพาะ นอกจากนี้กิจกรรมที่นำเสนอมาแล้วยังมี วิธีการอื่นๆ อีกมากมาย ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาอาจจัดให้มีขึ้น เพื่อส่งเสริมวิชาการแก่ครูใน โรงเรียนแต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของความพร้อมในด้านบุคลากร สถานที่ งบประมาณ ความสนใจ ตลอดจนความร่วมมือในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เพ็ญศรี จันทร์พาทริกิจ (2546, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงาน วิชาการโดยใช้การนิเทศภายในโรงเรียนจวบวิทยาลัย สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การนำการนิเทศภายในมาพัฒนาการดำเนินงานวิชาการของครู อาจารย์ในโรงเรียนจวบวิทยาลัย มีผลการพัฒนางานวิชาการที่เกิดจากการใช้การนิเทศดังนี้

(1) การพัฒนาด้านการสังเกตการสอน ช่วยให้การนิเทศภายในมีประสิทธิภาพ มากขึ้นช่วยกระตุ้นให้ครูปรับปรุงวิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเกิดเครือข่ายความ ร่วมมือของแต่ละสาขานที่ช่วยผลักดันให้มีการสังเกตการสอนอย่างต่อเนื่อง

(2) การพัฒนาด้านการตรวจแผนการสอน หลังจากดำเนินการตรวจแผนการสอน และสะท้อนผลการปฏิบัติงานให้กับครูผู้สอน ได้ทราบข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้วทำให้มี

เป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเตรียมการสอนที่ดีขึ้นและครูมีความกระตือรือร้นที่จะจัดทำแผน การสอนมากขึ้น

(3) การพัฒนาด้านการตรวจสอบการสอน หลังจากดำเนินการตรวจสอบการใช้สื่อการสอนและสะท้อนผลการปฏิบัติงานให้กับครูผู้สอนได้ทราบข้อดี ข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้วทำให้เป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเตรียมการสอนที่ดีขึ้น และครูผู้สอนมีความกระตือรือร้นที่จะจัดทำสื่อการสอนมากขึ้น เพราะได้รับการกระตุ้นจากเพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับทราบปัญหาการปฏิบัติงานต่างๆ มีนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มครูผู้สอน

(4) การสัมภาษณ์การทำงานของครู – อาจารย์ทำให้ทราบว่าหลังจากการพัฒนาแล้วทำให้ครู – อาจารย์มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอน ทำสื่อการสอน และแผนการสอนมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าการนิเทศภายในสามารถที่จะพัฒนางานวิชาการของครู-อาจารย์

อุทัย ปลีกกล้า (2546, หน้า 158-160) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการการดำเนินการนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมแล้วข้าราชการครูมีความคิดเห็นว่าการดำเนินการนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลยมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินการนิเทศภายในอยู่ในระดับปานกลางและ ความต้องการการดำเนินการนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก

เชาว์ ชั่งกริส (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สภาพการนิเทศงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มีการดำเนินการนิเทศงานวิชาการในภาพรวม มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านหลักสูตร ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อ ด้านการเรียนการสอน ด้านห้องสมุด ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ด้านการนิเทศภายใน ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการวัดผลประเมินผล

รองรัตน์ สิริ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 ผลการศึกษามีดังนี้ ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายชั้นพบว่า ทุกชั้นอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยชั้นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ชั้นปรับปรุงแก้ไขการนิเทศ รองลงมาคือชั้นวางแผนการนิเทศและชั้นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ชั้นประเมินผลการนิเทศ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน of ครู วุฒิการศึกษาและขนาดโรงเรียน ผลการศึกษา

มีดังนี้ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า 10 ปี กับครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปีขึ้นไป มีความความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ากับครูที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดเล็กและครูในโรงเรียนขนาดใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในชั้นประเมินผลการนิเทศและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในชั้นเตรียมการนิเทศ ขึ้นวางแผนการนิเทศและปรับปรุงแก้ไขการนิเทศ

นิตย์ ประจงแต่ง (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการศึกษาดังนี้ บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ซึ่งมี 7 ด้าน คือด้านกระบวนการนิเทศภายใน ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการสอน ด้านสื่อการเรียนรู้ด้านการวิจัยในชั้นเรียนและด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ระหว่างผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้านมี 2 ด้านคือด้านกระบวนการสอนและด้านสื่อการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ในโรงเรียนแต่ละขนาด แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมศักดิ์ เสวตสุพร (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 ผลการศึกษามีดังนี้ การนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งและวุฒิการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 เปรียบเทียบการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกรียงศักดิ์ เรืองแสง (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาระดับปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและ

เปรียบเทียบระดับปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า

(1) ระดับปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศด้านการประเมินผลการนิเทศ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการวางแผนการนิเทศ ตามลำดับ

(2) การเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

องอาจ ภาเรือง (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาล บ้านหนองตาโฝนมิตรภาพที่ 5 เทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาและพัฒนาการปฏิบัติการกิจกรรมนิเทศตามวงจรคุณภาพของโรงเรียนเทศบาล บ้านหนองตาโฝนมิตรภาพที่ 5 เทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการนิเทศภายในของโรงเรียนเทศบาล บ้านหนองตาโฝนมิตรภาพที่ 5 เทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการปฏิบัติการกิจกรรมนิเทศภายในตามวงจรคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาของโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองตาโฝนมิตรภาพที่ 5 โดยผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและ พนักงานครูในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามอันดับจากค่าเฉลี่ยสูงมาหาต่ำดังนี้ คือ ด้านการกำหนดผู้รับผิดชอบและภารกิจงานในหน้าที่ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการดำเนินการนิเทศ และด้านการติดตามประเมินผลการนิเทศตามลำดับ

อรรถพล ปิ่นม่น (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

(1) ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดยภาพรวม พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

(2) ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

(3) ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาชลบุรี เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

มูรานกิ (Murangi, 1996, p. 2547 อ้างถึงใน อรรถพล ปิ่นม้น, 2550, หน้า 53) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง การนิเทศการสอนในนามิเบียต่อการศึกษาของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาและการยอมรับ ในการนิเทศการสอน จุดหมายของการศึกษาเป็นการตัดสินใจการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในนามิ เบีย และความสัมพันธ์ของครูในการพัฒนา ผลการศึกษาทำให้เข้าใจเรื่องทฤษฎีการปฏิบัติการ นิเทศการสอน และพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับครูและศึกษานิเทศก์ ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับในการ นิเทศการสอนของครูได้รับการยอมรับน้อย ครูไม่ได้รับการนิเทศ จุดมุ่งหมายหลักสำคัญที่สุด สำหรับครู คือ การได้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ครูมีความรู้สึกต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนา ทักษะเทคนิคการนิเทศการสอน ครูและศึกษานิเทศก์รู้สึกว่าการนิเทศมีความจำเป็น แนวคิดใน การศึกษาและบทบาทในการนิเทศในนามิเบียทำให้แรงจูงใจของครูมีการยอมรับในการเรียนรู้และ พัฒนาการกระทำ มีผลต่อความเป็นอยู่ในอาชีพครู การนิเทศการสอนในนามิเบียมีการปรับเปลี่ยน ด้านปรัชญา สมัยก่อนมีนโยบายควบคุมครู ซึ่งปัจจุบันเป็นแบบประชาธิปไตย การนิเทศเป็นความ ต้องการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศจะเป็นส่วนช่วยปรับปรุงการศึกษา ศึกษานิเทศก์เป็นผู้คอย แนะนำ เสนอแนวคิดใหม่ รวมทั้งประเมินผลการทำงานของครูด้วย

คลาร์ค (Clark, 1998, p. 5904 – A อ้างถึงใน อุดมพร โกศลสุวรรณ, 2550, หน้า 41) ได้ทำการศึกษา การรับรู้ของครูและผู้นิเทศ เกี่ยวกับการนิเทศที่ใช้ในปัจจุบัน และที่คาดหวังหรือใน อุดมคติ โดยการนิเทศดังกล่าวเกี่ยวกับ การส่งเสริมให้ครูมีการเจริญงอกงามและพัฒนาตน สามารถ ใช้ตัดสินใจประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองได้ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย จากผู้นิเทศ 73 คน และ ครู 305 คน จาก 45 เขต โรงเรียน ในเมืองนิวแฮมเชียร์ การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษา พบว่า มีความแตกต่างระหว่างผู้นิเทศกับครูเกี่ยวกับการรับรู้ประสิทธิภาพของการนิเทศที่ได้ ปรับปรุง แต่ไม่พบความแตกต่างเมื่อวัดการนิเทศในระบบการนิเทศที่คาดหวังหรือในอุดมคติ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นิเทศและครูมีการรับรู้เกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบการนิเทศครูที่ใช้ใน ปัจจุบันแตกต่างกัน แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้ประสิทธิภาพดังกล่าวที่คาดหวังไม่แตกต่างกัน

มัวร์ (Moore, 2000, p. 6105 – A อ้างถึงใน อุดมพร โกศลสุวรรณ, 2550, หน้า 42) ได้ทำการศึกษาความคิดของผู้บริหารสำนักงานกลาง จำนวน 7 คน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศกับการประเมินของผู้บริหารโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสำนักงานกลางรับรู้ว่าการนิเทศเป็นกระบวนการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยทำให้ครูใหญ่มีการพัฒนาและ เจริญก้าวหน้าในงานที่รับผิดชอบ โดยผู้บริหารเห็นว่าการประเมินเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีคุณค่าเท่า เทียมกับการประเมินผล นอกจากนี้ผู้นิเทศและ ผู้บริหาร โรงเรียนได้มีการทบทวนเครื่องมือการ ประเมินผลในช่วงที่มีการประชุมกลางปีและปลายปีการศึกษา จากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าว พบ

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และคุณภาพด้านผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องอาศัยกระบวนการนิเทศภายใน อาศัยขั้นตอนในการดำเนินงานที่ดีต่อเนื่อง สอดคล้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้การนิเทศการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ การปฏิบัติงานตามกระบวนการการนิเทศภายในโรงเรียนทั้ง 5 ขั้นตอน จึงเป็น ยุทธวิธีหนึ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบการนิเทศ จะต้องทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติตามภารกิจ การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ยังปฏิบัติได้ตามเกณฑ์น้อยถึงปานกลาง และมีปัญหาอุปสรรคหลายอย่าง ได้แก่ปัญหาคุณภาพและปริมาณบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์สื่อสารการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสนองต่อความต้องการของครู การวางแผนการดำเนินงานที่ไม่เป็นระเบียบ ขาดวิทยากร แหล่งความรู้ ขาดคุณภาพและวิธีการในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ความไม่พร้อมของบุคลากร ตลอดจนอาคารสถานที่ไม่เอื้ออำนวยและไม่เพียงพอต่อการให้บริการแก่ชุมชน ปัญหาเหล่านี้มีมากน้อยแตกต่างกันไปตามพื้นที่และประชากรที่ทำการวิจัย ดังนั้นหากโรงเรียนสามารถจัดการนิเทศภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดปัญหาที่พบในการนิเทศออกไปจะทำให้การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างดี

เบร์กรอน (Bergeron, 2004, p. 1259-A) ได้ศึกษาบทบาทของครูผู้ปฏิบัติการนิเทศ โดยการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล และแบบกลุ่มพบว่า ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่นิเทศเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ สนับสนุนให้ครูวิชาการ และครูยุคใหม่ ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยของการเรียนรู้ และออกแบบการเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เท่าที่ผ่านมาครูผู้ทำการนิเทศได้ถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ในการควบคุมคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันการนิเทศเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูให้เป็นครูมืออาชีพและยังมีผลต่อการเรียนรู้ อีกด้วย

วอลตัน (Walton, 2008, p. unpagged) ต้องการศึกษารายบุคคล และความรับผิดชอบของผู้ช่วยครูใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาพิเศษ จำนวนทั้งหมด 219 คน โดยใช้แบบสำรวจ ซึ่งมีอยู่ 5 ด้าน คือ ด้านองค์กรการจัดการ ความร่วมมือ การสอน การประเมินโครงการและการพัฒนาบุคลากรวิชาชีพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ช่วยครูใหญ่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารองค์กรมากกว่าด้านอื่น ๆ และมีความรู้ดีกว่าตัวเองต้องเตรียมตัวในการรับผิดชอบงานนี้ เชื่อว่างานนี้มีความสำคัญ ความรู้ และทักษะ มีส่วนสำคัญในการเข้าร่วมประชุมสัมมนาและมีปฏิสัมพันธ์กับครูที่สอนการศึกษาพิเศษ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก ยังมีปัญหาอุปสรรคอีกหลายอย่างซึ่งได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับการนิเทศ การขาดงบประมาณสนับสนุน

ขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศ ตลอดจนขาดการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และไม่เป็นไปตามขั้นตอน ฉะนั้นการศึกษานิเทศภายในของโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารจะได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจาก การนิเทศภายในสถานศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบายบริหารจัดการในงาน วิชาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุตาม เป้าหมายของหลักสูตร เพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดต่อผู้เรียน ทำให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพอันจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยรวมของประเทศต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี